

УДК 338.436:334.78:631.164.23

С. І. Мельник,

д. е. н., професор, Український інститут експертизи сортів

ORCID ID: 0000-0002-5514-5819

І. В. Свиноус,

д. е. н., професор, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: 0000-0002-0346-1596

І. В. Фурман,

к. е. н., доцент, Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: 0000-0002-9923-555X

Г. В. Трофімова,

к. с.-г. н., доцент, Український інститут експертизи сортів

ORCID ID: 0000-0001-6003-880X

В. В. Зубченко,

к. е. н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: 0000-0002-1292-1726

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.21.10

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА КООПЕРАТИВНИХ ВІДНОСИН ПРИ ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

S. Melnyk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukrainian Institute for Plant Variety Examination

I. Svynous,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Accounting and Taxation,

Bila Tserkva National Agrarian University

I. Furman,

PhD in Economics, Associate Professor, Vinnytsia National Agrarian University

H. Trofimova,

PhD in Agricultural Sciences, Ukrainian Institute for Plant Variety Examination

V. Zubchenko,

PhD in Economics, Associate Professor, BilaTserkva National Agrarian University

DEVELOPMENT OF INTEGRATION AND COOPERATIVE RELATIONS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES INVESTMENT ACTIVITIES

Інвестиції є стратегічним чинником економічної стабільності і поживлення реального сектора аграрної економіки та сприяють подоланню кризових явищ. Активізація інвестиційних процесів закладає передумови для динамічного вирішення виробничих, економічних і соціальних проблем в аграрній сфері економіки країни, яка в останні десятиліття працювала в умовах дефіциту інвестиційних ресурсів.

У зв'язку з цим постає завдання не про усунення першопричин низької інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, що проявляється в: хронічному недоінвестуванні виробництва сільськогосподарської продукції, порушенні відтворювального процесу в корпоративному секторі аграрної економіки, відсутність механізму регулювання інвестиційної діяльності, а про необхідність підняття на якісно новий щабель системну організацію інвестиційної діяльності, неузгодженість функціонування якої знижує її ефективність.

Доведено, що розвиток кооперації і інтеграції в сучасних умовах зміцнює і інвестиційний потенціал господарств корпоративного сектору аграрної економіки, особливо малих суб'єктів господарювання в сфері агробізнесу. Це відбувається в результаті підвищення прибутковості шляхом їх кооперування та інтегрування, збільшення внутрішніх та зовнішніх джерел залучення інвестицій, а також внаслідок підвищення інвестиційної привабливості учасників кооперативних та інтеграційних зв'язків.

Встановлено, що найважливішою особливістю сучасного періоду розвитку агропромислового комплексу є необхідність максимального прискорення науково-технічного прогресу як процесу поступового технічного, технологічного і соціально-економічного оновлення і вдосконалення агропромислового виробництва з метою значного підвищення його ефективності.

Світова практика свідчить про те, що вирішальною умовою прискорення науково-технічного прогресу є розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі як сукупності послідовно здійснюваних заходів щодо організації досліджень і створенні інновацій з подальшим освоєнням їх безпосередньо у виробництві з метою створення нової або поліпшеної продукції, нової або вдосконаленої технології виробництва. Інноваційний процес, як правило, не тільки заохочується, але і регулюється державою шляхом формування та реалізації інноваційної політики, яка є частиною державної аграрної політики, так як в числі сучасних пріоритетів поряд з економічними, інвестиційними, інституційними важливе значення приділяється інноваційним пріоритетам.

Доведено, що розвиток кооперації і інтеграції в сучасних умовах зміцнює і інвестиційний потенціал господарств корпоративного сектору аграрної економіки, особливо малих суб'єктів господарювання в сфері агробізнесу. Це відбувається в результаті підвищення прибутковості шляхом їх кооперування та інтегрування, збільшення внутрішніх та зовнішніх джерел залучення інвестицій, а також внаслідок підвищення інвестиційної привабливості учасників кооперативних та інтеграційних зв'язків.

Investments is a strategic factor of economic stability and recovery of the real sector of the agricultural economy and help to overcome the crisis. The intensification of investment processes provides the conditions for a dynamic solution of production, economic and social problems of the country's agrarian economy, which has suffered from a shortage of investment resources in recent decades.

Therefore, there is a need to eliminate the root causes of low investment activity in the agricultural sector of Ukraine, which is manifested in: chronic underinvestment in agricultural production, disruption of the reproductive process in the corporate sector of the agrarian economy, the absence of an investment regulatory framework, and it is necessary to step up to the new level of systemic organization of investment activity, the inconsistency of which reduces its effectiveness.

It was proved that the development of cooperation and integration in modern conditions strengthens the investment potential of farms in the corporate sector of the agricultural economy, especially small agribusiness enterprises. This is the result of improved profitability through their cooperation and integration, increasing internal and external sources of investment, as well as the increasing investment attractiveness of cooperative and integrative participants.

It was established that the most important feature of the modern period of agro-industrial complex development is the need to accelerate scientific and technological progress as a process of gradual technical, technological and socio-economic renewal and improvement of agro-industrial production in order to increase significantly its efficiency.

World practice shows that a crucial prerequisite for accelerating scientific and technological progress is the development of innovation in the agricultural sector as a set of consistent measures to organize research and create innovations with their further development directly in production in order to create new products, improve existing or to improve production technologies. The innovation process is generally not only encouraged, but also regulated by the state through the formation and implementation of innovation policy, which is part of the state agrarian policy, as among the current priorities along with economic, investment and institutional the importance is given to innovation priorities.

It was proved that cooperation and integration development in modern conditions strengthen the investment potential of farms in the corporate sector of the agrarian economy, especially small agribusiness enterprises. This is the result of improved profitability through their cooperation and integration, increasing internal and external sources of investment and increasing investment attractiveness of cooperative and integrative players.

Ключові слова: кооперація, інтеграція, сільськогосподарські підприємства, інвестиція, інноваційна політика.

Key words: cooperation, integration, agricultural enterprises, investment, innovation policy.

ВСТУП

Інвестиції є стратегічним чинником економічної стабільності і поживлення реального сектора аграрної економіки та сприяють подоланню кризових явищ. Активізація інвестиційних процесів закладає передумови для динамічного вирішення виробничих, економічних і соціальних проблем в аграрній сфері економіки країни, яка в останні десятиліття працювала в умовах дефіциту інвестиційних ресурсів.

У зв'язку з цим постає завдання не про усунення першопричин низької інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, що проявляється в: хронічному недоінвестуванні виробництва сільськогосподарської продукції, порушенні відтворювального процесу в корпоративному секторі аграрної економіки, від-

сутність механізму регулювання інвестиційної діяльності, а про необхідність підняття на якісно новий щабель системну організацію інвестиційної діяльності, неузгодженість функціонування якої знижує її ефективність.

Заходи, які вживаються в останні роки, державної підтримки сільського господарства сприяють активізації інвестиційної діяльності. Водночас закладений в них механізм реалізації орієнтується на власні фінансові можливості товаровиробників. Таким чином, створюється протиріччя в управлінні інвестиційною діяльністю, яке потребує одночасно і в посиленні централізації, і в підвищенні ролі сільськогосподарських підприємств в здійсненні процесів відшкодування і накопичення складових інвестиційного потенціалу.

ОГЛЯД ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні погляди на ідентифікацію інвестування і інвестиційний менеджмент знайшли відображення у працях таких зарубіжних науковців: Дж. Бейлі, Г. Бірмана, Р. Брейлі, З. Боді, Л.Дж. Гітмана, М.Д. Джонка, Дж. М. Кейнса, А. Кульмана, С. Майєрса, К.Р. Макконнелла, Б. Твісса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, У. Ф. Шарпа, Р. Шмалензі, С. Шмідта, Й. Шумпетера, С. Фішера, М. Фрідманата ітн.

Розгляду теоретичних засад розвитку інвестиційної діяльності та управління нею в сучасних умовах присвячені праці І.О. Бланка, Л.М. Борща, А.П. Дуки, А.Г. Загороднього, С.В. Козловського, О.А. Кириченко, Т.В. Майорової, О.В. Мертенса, О.О. Пересади та ітн.

Визнаючи високу значимість проведених вищепереліченими науковцями досліджень та відзначаючи наявність фундаментальних підходів до розкриття окремих питань у наукових дослідженнях, слід відзначити недостатність теоретичних і прикладних досліджень щодо формування системи кооперації та інтеграції приздійсненні інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств умовах підвищеної невизначеності, зумовлених не лише нестабільною економічною ситуацією.

МЕТА

Метою дослідження є розробка практичних рекомендації на основі узагальнення теоретичних досліджень та практичного досліду розвитку кооперативних та інтеграційних зв'язків при здійсненні інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Найважливішим напрямком розвитку сільськогосподарського виробництва і фактором підвищення його ефективності є кооперація і інтеграція. В процесі кооперації і інтеграції у сучасних умовах відбувається не тільки кооперування реорганізованих на ринкових принципах господарств корпоративного сектору аграрної економіки та інших галузей агропромислового комплексу, створення різних кооперативних об'єднань, але також формування вертикального інтегрованих підприємницьких структур у сфері виробництва, переробки та торгівлі сільськогосподарською продукцією та продовольства [1].

Розвиток кооперації і інтеграції в сучасних умовах зміцнює і інвестиційний потенціал господарств корпоративного сектору аграрної економіки, особливо малих суб'єктів господарювання в сфері агробізнесу. Це відбувається

у результаті підвищення прибутковості шляхом їх кооперування та інтегрування, збільшення внутрішніх та зовнішніх джерел залучення інвестицій, а також внаслідок підвищення інвестиційної привабливості учасників кооперативних та інтеграційних зв'язків.

Розглянемо зміст, форми кооперації і інтеграції та їх вплив на підвищення ефективності і прибутковості, а також інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання в сфері агробізнесу.

Поряд з кооперуванням і інтеграцією безпосередньо в самому сільському господарстві розвиваються вертикальні зв'язки з суб'єктами підприємницької діяльності переробної промисловості та торгівлі. Ці процеси взаємообумовлені і доповнюють один одного. Створення висококонцентрованого сільськогосподарського підприємства об'єктивно призводить до необхідності встановлення більш тісних прямих виробничих зв'язків його з переробниками та закладами торгівлі.

Створення агропромислових формувань галузевого типу переслідує реалізацію простої ідеї: звести всіх учасників технологічного ланцюжка виробництва кінцевого продукту — від поля до прилавка. З цією метою було створено агрохолдинги, в завдання яких входять: контроль за цінами і товарними потоками; раціоналізація каналів збуту продукції; незалежність від зовнішніх джерел постачання сировини; ліквідація проміжних ланок і дублюючих операцій; зменшення трансакційних витрат; консолідація капіталу на реконструкції найбільш прибуткових виробництв; підвищення конкурентоспроможності кінцевої продукції; зміцнення фінансового становища, що створює умови для подальшого розвитку суб'єктів господарювання та ітн [2].

Вважаємо, що кооперування і інтеграція по вертикалі сприяють кращому використанню сільськогосподарської продукції, трудових ресурсів, мінімізації трансакційних витрат. Подібний вид інтеграційних зв'язків дозволяє суттєво послабити негативний вплив сезонності на виробництво продуктів харчування, особливо з коротким терміном зберігання. Вони створюють значні можливості для організації рівномірного завантаження переробних підприємств сировиною, ефективним використанням фінансових та трудових ресурсів. У господарствах корпоративного сектору аграрної економіки більш повніше і рівномірніше використовуються засоби виробництва, що забезпечує більш стійкий їх фінансовий стан.

Для об'єднання зусиль суб'єктами підприємницької діяльності в сфері агробізнесу, особ-

ливо малих у практичній їх діяльності використовуються найрізноманітніші форми їх співпраці. Остаточний вибір напрямку розвитку кооперативних та інтеграційних взаємовідносин залежить від об'єктивних економічних умов і порівняльної характеристики цих форм, що відображає слабкі і сильні сторони подібних формувань.

Нехтування системними властивостями в аграрному секторі призвело до дестабілізації економічних відносин та інших негативних наслідків. Так, ігнорування інтересів одних галузей (сільського господарства) негативно впливає на розвиток інших галузей народного господарства в цілому, та для переробної галузі зокрема, що призводить до зниження продуктивності праці і конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції; посилення територіальної диференціації і регіональних протиріч; зниження рівня і якості життя на сільських територіях; відбувається руйнування єдиного економічного простору, що призводить до значних економічних втрат у всіх ланках агропродовольчого ланцюга.

Питання інвестиційної поведінки кооперативних та інтегрованих формувань в АПК у вітчизняній літературі залишаються нині поки без належної уваги. Існує незначна кількість наукових досліджень, в яких розглядаються дана проблематика, зокрема в аграрному секторі України. Так, Корінець Р. Я. вивчає питання про інвестиційну поведінку суб'єктів господарювання в умовах соціально-економічних змін [3]. Але цей розгляд відбувається в економічній соціології та демографії. Автор доходить висновку про наявність галузевих відмінностей, зокрема він наголошує, що: "Якщо метою інвестиційної діяльності, як в нафтогазовій сфері, так і медицині було переважно модернізація виробництва (основних фондів), то в будівництві, сільському господарстві та торгівлі — в основному це забезпечення поточної виробничої діяльності. На основі аналізу емпіричних даних зроблені висновки: в більшості випадків факторами, що обмежують інвестиційну діяльність є невизначеність соціально-економічної ситуації і недосконале законодавство в галузі регулювання інвестиційної діяльності. Серед чинників, що стимулюють інвестиційну діяльність у галузях народного господарства лідирують ознаки "зростання попиту на даний продукт" і "запропонований інвестором майбутній продукт". Тобто в даному дослідженні не аналізуються відмінності в інвестиційній поведінці різних типів суб'єктів господарювання на основі даних публічної фінансо-

вої звітності, що відображає стан виробничо-господарської діяльності.

Деякі аспекти інвестиційної поведінки підприємств в дослідженнях Березівського П.С., які присвячені різним моделям сільськогосподарської кооперації. Так, автор дійшов важливого практичного висновку: "Джерелом багатьох проблем, з якими зустрічаються в процесі функціонування сільськогосподарські виробничі та обслуговуючі кооперативи, є слабо розвинуті специфічні права власності. По-перше, механізми управління і контролю не пов'язані з обсягами трансакцій і розміром вкладених в кооператив фінансових ресурсів, по-друге, при виході з кооперативу учасник не має можливості продати свою частку в капіталі за ринковою ціною — йому повертається пай, який не включає суму відрахувань від прибутку в неподільні фонди, а виплати прирощених паїв провадяться не раніше ніж через три роки після їх формування. Так як це знижує зацікавленість сільськогосподарських товаровиробників інвестувати фінансові ресурси в кооперативну діяльність, організаційні моделі кооперативів повинні трансформуватися в напрямку вдосконалення прав власності" [4].

Рибак Я.Я., на основі оцінки вітчизняного та міжнародного досвіду, розрізняє інтернальні і екстернальні кооперативи так: "Кооператив, в якому власниками є сільгосптоваровиробники, відноситься до інтернального підприємницького кооперативу. Його учасники створюють загальну кооперативну власність, набуваючи права поставок... Екстернальні підприємницькі кооперативи допускають залучення капіталу від акціонерів — не членів кооперативу. Ними можуть бути інституційні інвестори і партнери, що займаються переробкою аграрної продукції або постачають сільському господарству матеріальні ресурси. Це веде не тільки до зростання капіталу, а й до скорочення трансакційних витрат за рахунок координації діяльності виробничого ланцюжка... Можливості зростання в інтернальних і екстернальних підприємницьких кооперативах різні: інвестиційний потенціал перших обмежений фінансовими ресурсами членів кооперативу (вони орієнтуються на стратегію орієнтації на окремий напрямок виробничо-господарської діяльності в наслідок обмеженості капіталу), можливості залучення капіталу у других значно ширші і залежать від ефективності діяльності кооперативу і використовуваних ними фінансових інструментів..." [5].

Це дозволяє виробити рекомендації щодо зміни внутрішньогосподарського устрою коо-

перативу, що стимулюють підвищення інвестиційної активності і перетворення кооперативів "традиційного типу" в кооперативи "підприємницького типу", що передбачають можливість випуску ними акцій різних категорій і типів, а також цінних паперів "прав поставок", пом'якшення обмежень по складу членів і за сумою виплат на додатково залучений капітал". Як свідчать результати досліджень науковців, що нині спостерігається значно вища ефективність у вертикально інтегрованих структур у сфері агробізнесу в порівнянні з сільськогосподарськими виробничими кооперативами [6]. Проте існує і протилежна думка, що базується на наявності значної кількості кредитів та ризикованості кредитної політики [7]. Однак ми повинні визнати, що використання зовнішніх джерел фінансування, в тому числі, банківських кредитів і позик, є потужним двигуном розвитку і зростання сільськогосподарського виробництва, що дозволяє залучати у виробництво значні фінансові ресурси із зовнішніх джерел, які більші ніж власні ресурси сільськогосподарських підприємств, і тим самим прискорюється процес оновлення технічних засобів і технологій, підвищення продуктивності праці в корпоративному секторі аграрної економіки. Вважаємо, що ризики неплатоспроможності необхідно прораховувати заздалегідь. З іншого боку, держава могла б істотно знизити ці ризики, допомагаючи сільськогосподарським виробникам шляхом субсидування відсотків по отриманих банківських кредитах. Так, на основі використання зовнішніх джерел, розвиваються суб'єкти підприємницької діяльності в сфері агро бізнесу провідних країн світу. Оскільки урядовцями нашої країни задекларовано, що Україна буде провідним виробником сільськогосподарської продукції та продовольства, то в зв'язку з цим держава повинна сприяти цьому, шляхом здешевлення кредиту та доведення його реальних відсоткових ставок до рівня економічно розвинених країн. Більш того, мабуть, варто підтримати ідею Самойленка Т.Г., щодо удосконалення законодавства про сільськогосподарську кооперацію, щоб вони могли залучати кошти на фінансовому ринку не тільки під відсотки, а й шляхом випуску облігацій і акцій, зберігаючи, контроль за стратегією розвитку кооперативного об'єднання [8].

Проведений аналіз виробничої, фінансової, інвестиційної та комерційної діяльності сільськогосподарських підприємств показав, що вони не здатні самостійно оздоровити свою економіку. Виникла необхідність у пошуку нових форм ведення аграрного виробництва.

Такою формою стало створення вертикально-інтегрованого формування холдингового типу, в якому під єдиним організаційно-господарським керівництвом об'єднані всі ланки продовольчого ланцюга.

Основні завдання інтегрованого формування: сприяння інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції і дотримання прогресивної технології; оновлення матеріально-технічної бази і організація поставок добрив і гербіцидів сільським товаровиробникам; створення машинно-технологічної станції, яка надає послуги з проведення сільськогосподарських робіт і ремонту техніки; організація первинної та частково вторинної переробки сільськогосподарської продукції; створення професійної служби маркетингу, що забезпечує вигідний збут готової продукції та сільськогосподарської сировини; організація єдиного розрахункового та фінансового центру, який здійснює контроль за товарними і фінансовими потоками; розробка механізму узгодження інтересів всіх підрозділів корпорації, поліпшення управління всією системою; орієнтація учасників формування на досягнення спільної мети за допомогою виробничих програм і планів; зниження витрат і втрат по всьому технологічному ланцюжку, здійснення єдиної технічної, технологічної та цінової політики.

Отже, широкий розвиток вертикальної кооперації та агропромислової інтеграції в сільському господарстві в поєднанні з державною підтримкою дозволить консолідувати інвестиційний потенціал регіонів, об'єднаних територіальних громад на вирішенні стратегічних завдань галузі.

Вважаємо, що найбільш перспективною формою співпраці в регіоні, на наш погляд, є регіональний інвестиційно — інноваційний комплекс, який використовує принципи кластерних технологій, який повинен виступати координатором інвестиційно-інноваційної діяльності агропромислових формувань з метою підвищення рівня інвестиційної привабливості галузевих підкомплексів регіону.

Роль кластерної політики в активізації інноваційних процесів у регіоні впливає із самої суті кластера. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне визначити центральною ланкою в системі економічних відносин регіональний інвестиційно-інноваційний комплекс, який об'єднує сільськогосподарські підприємства, лізингові, страхові, науково-дослідні організації, аудиторські і консалтингові фірми, банки, регіональний інноваційний центр та ін.

Тобто регіональний інвестиційно-інноваційний комплекс слід розглядати як інтегрова-

не поєднання організацій різних організаційно-правових форм власності, що спеціалізуються на виробництві продукції певного товарного асортименту і входять в одну суміжну галузь, пов'язані між собою економічними відносинами в сфері виробництва і розподілу товарів і послуг на конкретному сегменті ринку з метою оптимізації використання та розподілу інвестиційних ресурсів. Формування дозволить більш ефективно використовувати фінансові ресурси, оптимізувати грошові потоки та активізувати інвестиційно-інноваційну діяльність суб'єктів господарювання в сфері агробізнесу.

Прийнятним є участь у регіональному інвестиційно-інноваційному комплексі пайових інвестиційних кооперативів, які повинні стати важливим доповненням щодо регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Створення і включення пайових інвестиційних кооперативів в регіональний інвестиційно-інноваційний комплекс зумовлені низкою причин, таких як нестача грошових коштів для придбання засобів виробництва; важкодоступністю ринків для продажу продукції; сезонність робіт і неможливість розширення виробництва без вкладення фінансових ресурсів; складність реалізації виробленої продукції самостійно, без посередників; труднощі в самостійному отриманні кредитів, оформленні відповідної документації, взаємодії з банком, відсутність або недостатність заставної бази; проблеми у веденні обліку; труднощі у взаємовідносинах з різними фіскальними органами; нестача кваліфікованих кадрів; відсутність необхідних знань, нормативно-правової бази та іншої інформації, необхідної для ефективної роботи економічного суб'єкта.

Принципи функціонування пайового інвестиційного кооперативу покликані забезпечити простоту, доступність і ефективність роботи інвестиційного комплексу. До основних принципів належать: добровільність членства; обмеження участі в діяльності кооперативу осіб, які не є його членами; доступність інформації про діяльність кооперативу для всіх його членів; взаємодопомога і забезпечення вигод для членів кооперативу.

Управління пайовим інвестиційним кооперативом здійснюють загальні збори членів кооперативу і голова кооперативу. Загальні збори членів кооперативу делегує повноваження щодо визначення стратегічних напрямків діяльності комплексу раді з координації, а питання поточної діяльності — голові кооперативу. До виключної компетенції загальних зборів членів

кооперативу належать розгляд і прийняття рішень з таких питань: вибори голови кооперативу і припинення його повноважень; заслуховування звітів про їх діяльність; затвердження програм розвитку кооперативу відповідно до стратегії розвитку інвестиційного комплексу; реорганізація та ліквідація кооперативу; визначення умов і розміру винагороди голови кооперативу.

З метою забезпечення досягнення поставлених цілей діяльності пайового інвестиційного кооперативу члени кооперативу сплачують вступний внесок, пайовий внесок і членський внесок.

Вступний внесок сплачується одноразово і при припиненні членства в кооперативі повертається.

У разі припинення членства і виходу з інвестиційного кооперативу пайові внески сплачуються члену кооперативу.

Для ведення діяльності відповідно до кошторису витрат вилучаються членські внески, які не повертаються пайовику при виході з членів кооперативу.

В окремих випадках запроваджуються додаткові внески, які сплачуються в разі необхідності покриття збитків пайових інвестиційних кооперативів за підсумками фінансового року, розмір і терміни їх внесення встановлюються загальними зборами пайовиків пайових інвестиційних кооперативів.

Формування пайових інвестиційних кооперативів у рамках регіонального інвестиційно-інноваційного комплексу має низку переваг для учасників даних інтегрованих структур.

Оскільки комерційному банку економічно не вигідно здійснювати кредитування малих суб'єктів підприємницької діяльності в сфері агробізнесу та особистих селянських господарств внаслідок високої ризикованості проведення подібних кредитних операцій, що спонукає до підвищення відсоткових ставок та вартості застави. В зв'язку з цим вищезазначені категорії сільськогосподарських товаровиробників повинні орієнтуватися на отримання позик у пайових інвестиційних кооперативів, метою їх діяльності є отримання прибутку, що забезпечить максимальний доступ до кредитних ресурсів потенційних позичальників, які можуть бути одночасно і членами охарактеризованого кооперативного об'єднання.

Загалом розвиток системи сільськогосподарської кооперації дозволить прискорити процес формування інвестиційно-інноваційних комплексів в аграрному секторі економіки регіону, що, відповідно, спричинить за собою по-

кращення умов життя на сільських територіях за рахунок розвитку нових об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема: відкриття нових закладів охорони здоров'я та освіти, що дозволить покращити умови життя і забезпечення сільських жителів роботою, підвищиться частка молоді, що живе в сільських населених пунктах, що в кінцевому результаті позитивно відобразиться на демографічній ситуації сільських територій і в країні в цілому.

Перераховані переваги дають можливість побачити незаперечні переваги від наявності в регіональному інвестиційно-інноваційному комплексі пайових інвестиційних кооперативів, що дасть можливість пайовикам відкрити для себе можливості розвитку і підвищення прибутковості своєї роботи і діяльності всього регіонального інвестиційно-інноваційного комплексу. Формування регіонального інвестиційно-інноваційного комплексу дозволить прискорити розвиток сільського господарства регіону і, відповідно, спричинить за собою покращення умов життя сільського населення.

Найважливішою особливістю сучасного періоду розвитку агропромислового комплексу є необхідність максимального прискорення науково-технічного прогресу як процесу поступового технічного, технологічного і соціально-економічного оновлення і вдосконалення агропромислового виробництва з метою значного підвищення його ефективності.

Світова практика свідчить про те, що вирішальною умовою прискорення науково-технічного прогресу є розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі України як сукупності послідовно здійснюваних заходів щодо організації досліджень і створенню інновацій з подальшим освоєнням їх безпосередньо у виробництві з метою створення нової або поліпшеної продукції, нової або вдосконаленої технології виробництва. Інноваційний процес, як правило, не тільки заохочується, але і регулюється державою шляхом формування та реалізації інноваційної політики, яка є частиною державної аграрної політики, бо в числі сучасних пріоритетів поряд з економічними, інвестиційними, інституційними важливе значення приділяється інноваційним пріоритетам.

Стосовно до різних галузей і сфер народного господарства сутність інноваційної діяльності не має принципових відмінностей, проте характер і напрями інноваційного процесу в них можуть мати істотні відмінності. Зокрема, інноваційний процес в аграрному секторі має свою специфіку, обумовлену, насамперед, особливостями агропромислового виробництва і, зокрема, входить в нього сільське господарство. Такими особливостями є: значна кількість видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, істотна різниця в технологіях їх вирощування і виробництва; значна залежність технологій виробництва в сільському господарстві від створених природних і погодних умов; велика різниця в періоді виробництва за окремими видами сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки; високий ступінь територіальної роз'єднаності сільськогосподарського виробництва і суттєва диференціація окремих регіонів за умовами виробництва; різний соціальний рівень працівників аграрного сектору України, що вимагає значно більшої уваги до підготовки кадрів і підвищення їх кваліфікації, організації післядипломної освіти.

До найбільш характерних особливостей розвитку інноваційних процесів в аграрному секторі України відносяться: значна кількість форм і зв'язків сільськогосподарських товаровиробників з інноваційними формуваннями; відособленість більшості сільськогосподарських товаровиробників на всіх рівнях: від суб'єктів господарювання, які виробляють науково-технічну продукцію, до підприємств, що здійснюють її реалізацію; відсутність чіткого і науково обгрунтованого організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам і, як наслідок, істотне відставання галузі з освоєння інновацій у виробництві сільськогосподарської продукції.

Світовий досвід інвестування інноваційної діяльності доводить наявність успішних механізмів її реалізації. Зокрема, як показали дослідження, важливим є використання механізму державно-приватного партнерства при здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, що враховує три основних методологічних підходів: інвестиції в інноваційні компанії (інноваційна інфраструктура); інвестиції у венчурні фонди; інвестування, що пов'язане з реалізацією інноваційних проєктів.

Важливу роль у процесі створення інноваційної інфраструктури в АПК повинні грати регіональні центри трансферу агротехнологій.

В якості базових стратегічних цілей, що реалізуються центрами трансферу агротехнологій можна розглядати такі: сприяння технологічному зростанню сільського господарства за рахунок зростання продуктивності праці, виявлення потреби в нових агротехнологіях, підтримка процесів передачі та локалізації но-

вих агротехнологій; створення передумов комерціалізації нових агротехнологій для формування необхідного набору інструментів підтримки наукових досліджень і можливості їх подальшого трансферу; сприяння регіональному економічному зростанню, що може бути досягнуто, з одного боку, за рахунок створення ефективних бізнес — моделей в аграрному секторі, з іншого — за рахунок отримання економічного прибутку від діяльності.

Основною функцією регіональних центрів має стати просування вітчизняних інноваційних агротехнологій в безпосереднє виробництво. Причому такі дії доцільно здійснювати в рамках процесу "примусу до інновацій", що особливо актуально в світлі необхідності підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки в умовах членства України в СОТ.

Вважаємо, що діяльність регіональних центрів повинна бути заснована на ряді принципів: виявлення і фокусування найбільш потенційно привабливих (по ряду критеріїв) технологічних сегментів. До числа таких нами віднесено: птахівництво, свинарство, молочне тваринництво. Розвиток цих сегментів доцільно здійснювати відповідно до Стратегії соціально-економічного розвитку; оптимізація портфеля інструментів для трансферу агротехнологій; ідентифікація ключових інструментів у рамках обраних технологічних сегментів; поетапний розвиток обраних технологічних сегментів; ефективна організація регіонального центру трансферу агротехнологій, яка сприятиме досягненню зазначених результатів у процесі реалізації стратегічних цілей і обраних напрямків розвитку.

У зв'язку з цим, створення регіонального венчурного фонду в аграрному секторі може стати, на наш погляд, каталізатором інноваційної активності всієї інноваційно-інвестиційної системи. Капітал, акумульований у фонді, повинен бути сформований передусім, за рахунок регіональних бюджетів, фінансових ресурсів висококонцентрованих, вертикально інтегрованих сільськогосподарських підприємств, у тому числі холдингового типу та інших зацікавлених інвесторів.

Венчурний фонд доцільно створити у вигляді закритого пайового інвестиційного фонду. Вважаємо, що в аграрному секторі України доцільно запровадити розроблену модель такого формування, яка повинна ґрунтуватися на наступних положеннях: цільовий характер інвестування (інвестування фінансування тільки в інноваційні компанії); залежність обсягів інвестування від стадії розвитку інноваційної компанії (не менше 80% коштів має бути інвесто-

вано в інноваційні компанії на початковій стадії); диверсифікований принцип інвестування (об'єктами інвестування повинні бути не менше 8 інноваційних компаній за 5 років); обмеження напрямів інвестування (інвестиційний заборона на традиційні галузі економіки та невідповідні рамкам нормативно-правового поля); обмеження сумарної винагороди учасників венчурного фонду (керуюча компанія, спеціалізований депозитарій, реєстратор власників інвестиційних паїв, аудитор, оцінювач, у сукупності можуть претендувати на винагороду, що не перевищує 2,5% вартості активів фонду).

Найважливішою особливістю сучасного періоду розвитку агропромислового комплексу є необхідність максимального прискорення науково-технічного прогресу як процесу поступового технічного, технологічного і соціально-економічного оновлення і вдосконалення агропромислового виробництва з метою значного підвищення його ефективності [9].

Світова практика свідчить про те, що вирішальною умовою прискорення науково-технічного прогресу є розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі як сукупності послідовно здійснюваних заходів щодо організації досліджень і створенні інновацій з подальшим освоєнням їх безпосередньо у виробництві з метою створення нової або поліпшеної продукції, нової або вдосконаленої технології виробництва. Інноваційний процес, як правило, не тільки заохочується, але і регулюється державою шляхом формування та реалізації інноваційної політики, яка є частиною державної аграрної політики, так як в числі сучасних пріоритетів поряд з економічними, інвестиційними, інституційними важливе значення приділяється інноваційним пріоритетам.

З метою раціоналізації своєї діяльності, підвищення конкурентоспроможності на ринку, кооперативні об'єднання повинні будувати свою діяльність на основі довгострокових програм, координуючи діяльність і з контрагентами з метою досягнення загальних цілей.

ВИСНОВКИ

Проникнення їх в різні галузі сільськогосподарського виробництва дозволить кооперативам розвивати довгострокову і більш ґрунтовну політику інвестицій, доходів і цін. На прикладі інвестиційних кооперацій: вливаючи кошти в господарства окремих кооперативів та в господарські операції кооперативів, кооперація сприяє піднесенню сільськогосподарського виробництва, а також збільшує тим самим і свою фінансову міць.

Розвиток внутрішньої інтеграції, шляхом створення вертикально-інтегрованих структур передбачає: досягнення ритмічної, збалансованої, стійкої роботи всього виробничо-переробного комплексу; раціональне розміщення сировинних зон; контроль і раціоналізацію вантажопотоків і товарних потоків; зменшення втрат продукції, поліпшення її якості; виключення дублювання операцій в рамках підкомплексу, скорочення числа посередників; оптимізацію податкових платежів, особливо по внутрішньо-структурним оборотам; підвищення технічного і технологічного рівня виробництва і агросервісного обслуговування за рахунок підвищення інвестиційної активності та інвестиційної привабливості, формування більш стійкої економічної системи; захист від конкуренції на ринку за рахунок ефекту масштабу, ефекту системності, тобто робота підрозділів холдингу за єдиними погодженими правилами, і отримання синергетичного ефекту, обумовленого об'єднанням зусиль інтегрованих систем.

Саме інтегроване формування може вирішити глобальні проблеми: більш повно використовувати потенціал регіону: підвищити ефективність та конкурентоспроможність продукції аграрного сектору; збільшити податкові надходження до бюджетів усіх рівнів; вирішити такі соціальні проблеми, як збільшення зайнятості працездатного населення і підвищення життєвого рівня сільських громадян.

Література:

1. Дудич Л. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як перспективний напрям розвитку аграрної економіки. Вісник Львівського національного аграрного університету. Архітектура і сільськогосподарське будівництво. 2019. № 20. С. 161—164.
2. Слинько М.Ю. Кооперація як інструмент економічного розвитку сільських територій Черкаського регіону. Економічний простір. 2020. № 154. С. 161—164.
3. Корінець Р.Я., Малік Л.М. Просте товариство як форма кооперації виробників сільськогосподарської продукції. Економіка АПК. 2019. № 7. С. 32—38.
4. Березівський П. Кооперація у розвитку сільських територій. Аграрна економіка. 2013. Т. 6, № 1—2. С. 33—40.
5. Рибак Я.Я. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як засіб розвитку особистих селянських господарств. Економіка АПК. 2014. № 9. С. 103—107.
6. Бурик З.М. Обслуговуюча кооперація сільських територій: досвід політики держав

ЄС. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 7. С. 96—102.

7. Литвинов А.І. Фінансова кооперація як шлях розв'язання проблеми забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами. Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 4 (2). С. 39—43.

8. Самойленко Т.Г. Кооперація в аграрному секторі як напрямок сталого розвитку сільської місцевості. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2018. Т. 29 (68), № 3. С. 22—24.

9. Левандівський О.Т., Циріль Т.В. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств регіону. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2020. Вип. 16. Т. 2. С. 188—199.

References:

1. Dudych, L. (2019), "Agricultural service cooperation as a promising area of agricultural economy", *Visnyk L'viv's'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Arkhitektura i sil's'kohospodars'ke budivnytstvo*, vol. 20, pp. 161—164.
 2. Slyn'ko, M.Yu. (2020), "Cooperation as a tool for economic development of rural areas of Cherkasy region", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 154, pp. 161—164.
 3. Korinets', R.Ya. and Malik, L.M. (2019), "Simple society as a form of cooperation of agricultural producers", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 32—38.
 4. Bereziv's'kyj, P. (2013), "Cooperation in rural development", *Ahrarna ekonomika*, vol. 6, no. 1—2, pp. 33—40.
 5. Rybak, Ya.Ya. (2014), "Agricultural service cooperation as a means of developing personal farms", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 103—107.
 6. Buryk, Z. (2019), "Serving rural cooperation: experience of eu policy", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 7, pp. 96—102.
 7. Lytvynov, A.I. (2017), "Financial cooperation as a way to solve the problem of providing agricultural enterprises with financial resources", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol. 4 (2), pp. 39—43.
 8. Samojlenko, T.H. (2018), "Cooperation in the agricultural sector as a direction of sustainable rural development", *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V.I. Vernad's'koho. Seriiia : Ekonomika i upravlinnia*, vol. 29 (68), no. 3, pp. 22—24.
 9. Levandiv's'kyj, O.T. and Tsyryl', T.V. (2020), "Investment attractiveness of agricultural enterprises in the region", *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, vol. 16, no. 2, pp. 188—199.
- Стаття надійшла до редакції 25.10.2021 р.*